

(กสม.แถลงข่าวเด่นประจำสัปดาห์ ครั้งที่ 11/2565)

**กสม. ชงข้อเสนอแนะกรณีการดำเนินคดีล่าช้าอันเกี่ยวกับการอาศัยตัวต่อหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม
เพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขัง**
- ชี้กรณีเจ้าหน้าที่ตรวจเก็บดีเอ็นเอกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน

วันที่ 24 มีนาคม 2565 เวลา 10.30 น. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) โดยนายวัสสสันต์ ภัยหลีกส์ กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และนายภาณุวัฒน์ ทองสุข ผู้อำนวยการสำนักกฎหมาย แถลงข่าวเด่นประจำสัปดาห์ครั้งที่ 11/2565 โดยมีวาระสำคัญ ดังนี้

1. กสม. ชงข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม กรณีการอาศัยตัวผู้ต้องขังและดำเนินคดีล่าช้า เป็นเหตุให้ผู้ต้องขังเสียสิทธิประโยชน์ที่พึงได้ตามกฎหมาย

ตามที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ได้พิจารณาเรื่องร้องเรียนจากกลุ่มผู้ต้องขังในเรือนจำ ระบุว่าพนักงานสอบสวนดำเนินคดีล่าช้า โดยเฉพาะกรณีที่มีการอาศัยตัวผู้ต้องขังที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญาอื่น โดยพนักงานสอบสวนไม่ได้เร่งรัดดำเนินการสอบสวนและสรุปสำนวนส่งให้พนักงานอัยการ แม้จะทราบว่าผู้ต้องหาถูกควบคุมตัวไว้ในเรือนจำ หรือพนักงานอัยการรับสำนวนการสอบสวนแล้วแต่ไม่สามารถนำตัวผู้ต้องหาไปฟ้องต่อศาลในเขตอำนาจศาลที่มีการกระทำความผิดได้ โดยความล่าช้าดังกล่าวส่งผลให้ผู้ต้องขังที่ถูกอาศัยตัวไม่ได้รับสิทธิหรือประโยชน์ต่าง ๆ ที่พึงได้รับตามกฎหมาย โดยเฉพาะประโยชน์ในการได้รับการลดวันต้องโทษ การได้รับพระราชทานอภัยโทษในโอกาสสำคัญ หรือการเข้ารับการบำบัดฟื้นฟู นั้น

กสม. พิจารณาแล้วเห็นว่า สิทธิในกระบวนการยุติธรรม กรณีการดำเนินคดีล่าช้าอันเกี่ยวกับการอาศัยตัวมีผลกระทบต่อสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งไม่สอดคล้องตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) และไม่ปฏิบัติตามหลักนิติธรรม ที่ถือว่าสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีโดยไม่ชักช้านั้นเป็นสิทธิในกระบวนการยุติธรรมขั้นพื้นฐานที่ทุกคนต้องได้รับ ประกอบกับในช่วงปี 2559 - 2564 กสม. ได้รับเรื่องร้องเรียนเรื่องการดำเนินคดีล่าช้าและการอาศัยตัวจำนวน 231 เรื่อง จึงเห็นควรให้มีการศึกษาและรวบรวมข้อเท็จจริง เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยพบว่าการดำเนินการที่ผ่านมายังมีปัญหาและอุปสรรคสำคัญหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิของผู้ต้องหา ยกตัวอย่างเช่น

การเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐและการออกหมายจับ พบว่า ในทางปฏิบัติมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการเอาตัวผู้ต้องหาไว้ดำเนินคดี แต่โดยหลักการแล้วรัฐเป็นนิติบุคคลหนึ่งเดียว เมื่อมีการจับกุมผู้ต้องหาหรือคุมขังผู้ต้องหาไว้ในเรือนจำแล้วในคดีหนึ่ง จึงถือเป็นการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐนั้นแล้ว ในกรณีที่ผู้ต้องหาถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาในคดีอื่นอีก พนักงานสอบสวนในคดีอื่นย่อมไม่มีเหตุจำเป็นที่จะออกหมายจับบุคคลเพื่อประโยชน์ในการสอบสวนอีก เนื่องจากพนักงานสอบสวนสามารถดำเนินการสอบสวนผู้ต้องหาที่ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำได้ทันที นอกจากนี้พนักงาน

สอบสวนควรตรวจสอบฐานข้อมูลสถานะของผู้ที่จะถูกออกหมายจับว่าบุคคลนั้นถูกจับแล้วหรือไม่ก่อนที่จะออกหมายจับ และไม่ว่าศาลจะพิจารณาออกหมายจับให้หรือไม่ ก็ไม่ควรเป็นเหตุให้พนักงานสอบสวนไม่เริ่มทำการสอบสวนผู้ต้องหาที่ถูกคุมขังไว้แล้ว

เงื่อนไขการตั้งฟ้องคดีของพนักงานอัยการ นอกจากปัญหาการเริ่มการสอบสวนที่ล่าช้าแล้ว พนักงานสอบสวนยังประสบปัญหาไม่อาจนำตัวผู้ต้องหาที่ถูกคุมขังในเรือนจำมาอยู่ในเขตอำนาจศาลของคดีอื่นที่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว เป็นเหตุให้พนักงานอัยการไม่อาจรับสำนวนการสอบสวนและไม่สามารถฟ้องคดีต่อศาลได้ ทำให้เกิดความล่าช้าในกระบวนการยุติธรรม ซึ่ง กสม. เห็นว่า ควรมีการแก้ไขระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดโดยเมื่อพนักงานอัยการทราบแล้วว่าผู้ต้องหาที่ถูกฟ้องได้ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำแล้วให้พนักงานอัยการรับสำนวนการสอบสวนไว้เพื่อพิจารณาและฟ้องคดีต่อศาลได้

ด้วยเหตุข้างต้นประกอบกับปัญหาและอุปสรรคอื่น ๆ ทั้งในชั้นพนักงานสอบสวน ชั้นอัยการชั้นศาล และในชั้นการดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์ เช่น ความล่าช้าในการย้ายผู้ต้องขังไปดำเนินคดีในเรือนจำของเขตอำนาจศาลอื่น กสม. ในคราวประชุมด้านการคุ้มครองและมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2565 จึงเห็นควรมีข้อเสนอแนะในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน รวมทั้งข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา/ผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนต่อคณะรัฐมนตรี กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานอัยการสูงสุด และสำนักงานศาลยุติธรรม สรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1) คณะรัฐมนตรี ขอให้มอบหมายให้กระทรวงยุติธรรม โดยคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ (กพยช.) ประสานความร่วมมือหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเร่งรัดบันทึกข้อมูลของผู้ต้องหา/ผู้ต้องขังในระบบฐานข้อมูลศูนย์แลกเปลี่ยนข้อมูลกระบวนการยุติธรรม (Data Exchange Center: DXC) เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน พร้อมประสานความร่วมมือไปยังสำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมราชทัณฑ์ สำนักงานอัยการสูงสุด และสำนักงานศาลยุติธรรม ในการใช้ฐานข้อมูลหรือส่งต่อข้อมูลร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

2) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ขอให้กำชับให้พนักงานสอบสวนตรวจสอบฐานข้อมูลสถานะของผู้ต้องหาก่อนที่จะออกหมายจับ และเร่งรัดดำเนินการสอบสวนในทันทีที่สามารถกระทำได้เนื่องจากผู้ต้องหาถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำแล้ว ทั้งนี้ หากพนักงานสอบสวนไม่รีบดำเนินการให้ถือเป็นความผิดเฉพาะตัว และให้พิจารณาแก้ไขคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 419/2556 เรื่อง การอำนวยความสะดวกในคดีอาญา การทำสำนวนการสอบสวน และมาตรการควบคุม ตรวจสอบ เร่งรัดการสอบสวนคดีอาญา บทที่ 4 ข้อ 4.4.2 วรรคสอง หากผู้ต้องหานั้นถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำแล้ว พนักงานสอบสวนไม่จำเป็นต้องขอออกหมายจับก่อนการประสานขออายัดตัว โดยให้เริ่มสอบสวนผู้ต้องหาที่เรือนจำในโอกาสแรก

3) สำนักงานอัยการสูงสุด ในกรณีที่ผู้ต้องหาถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำต่างท้องที่กับเขตอำนาจศาลที่พนักงานอัยการจะฟ้องคดีได้และคดีก่อนคำพิพากษายังไม่ถึงที่สุด เมื่อพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบเห็นว่า การสอบสวนเสร็จแล้ว และได้ส่งสำนวนการสอบสวนมาให้พนักงานอัยการแม้ไม่ได้มีการย้ายตัวผู้ต้องหามาอยู่ในเขตอำนาจศาลเดียวกันก็ตาม ให้พนักงานอัยการรับสำนวนการสอบสวนไว้เพื่อพิจารณาสั่งคดีและ

ฟ้องคดีต่อศาลต่อไปได้ และในขั้นการสั่งฟ้องต่อศาล ให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องจำเลยซึ่งเป็นผู้ต้องหาที่ถูกคุมขังอยู่แล้วในเรือนจำต่อศาลในเขตอำนาจที่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ซึ่งต่างฟ้องที่กับเรือนจำที่จำเลยถูกคุมขังอยู่ได้ด้วยวิธีการบรรยายฟ้องให้ศาลทราบว่าจำเลยนั้นถูกคุมขังอยู่แล้ว นอกจากนี้ สำนักงานอัยการสูงสุดควรพิจารณาแก้ไขระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2563 ข้อ 212 (2) ในคดีอื่นได้มีคำพิพากษาแต่คดียังไม่ถึงที่สุด ให้พนักงานอัยการรับสำนวนการสอบสวนไว้เพื่อพิจารณาและฟ้องคดีต่อศาลได้

4) สำนักงานศาลยุติธรรม ขอให้เสนอเรื่องต่อคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (ก.ต.) ว่า การพิจารณาออกหมายจับ ให้ศาลตรวจสอบฐานข้อมูลสถานะของผู้ที่จะถูกออกหมายจับจากระบบฐานข้อมูลต่าง ๆ เช่น ระบบฐานข้อมูลศูนย์แลกเปลี่ยนข้อมูลกระบวนการยุติธรรม (DXC) ระบบฐานข้อมูลหมายจับ ระบบฐานข้อมูลหมายขัง หมายจำคุกและหมายปล่อย เพื่อใช้ข้อมูลประกอบดุลพินิจในการพิจารณาออกหมายจับด้วย และในชั้นพิจารณารับฟ้อง ให้สำนักงานศาลยุติธรรมเสนอเรื่องต่อ ก.ต. แก้ไขเพิ่มเติมระเบียบในการพิจารณารับฟ้องของพนักงานอัยการได้โดยถือว่ามิตัวจำเลย (ซึ่งถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ) เพื่อดำเนินคดีแล้ว โดยหากศาลต้องการสอบถามจำเลยอาจดำเนินการโดยใช้การประชุมทางจอภาพหรือวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์อื่น หรือมีคำสั่งให้เรือนจำพาตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยมาขึ้นศาลได้ นอกจากนี้ ควรพิจารณาแก้ไขร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. มาตรา 172/1 (ซึ่งสำนักงานศาลยุติธรรมอยู่ในระหว่างดำเนินการ) และกฎหมายลำดับรองเพื่อเป็นการส่งเสริมการใช้ระบบการประชุมทางจอภาพในการพิจารณาคดี เพื่อให้ครอบคลุมเหตุที่ไม่สามารถย้ายตัวจำเลยมาอยู่ในเขตอำนาจศาลที่รับฟ้อง เพื่อแก้ไขปัญหาค่าล่าช้าในการดำเนินคดีในกรณีที่จำเลยถูกคุมขังอยู่ต่างเขตอำนาจศาลรวมครอบคลุมถึงเหตุจำเป็นอื่น ๆ ในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมด้วย

5) กรมราชทัณฑ์ ต้องแจ้งให้ผู้ต้องขังทราบข้อมูลเกี่ยวกับการอาชังตัวในโอกาสแรกที่กระทำได้ โดยเห็นควรให้จัดทำเป็นคู่มือการแจ้งสิทธิของผู้ต้องขังเกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินคดีและข้อมูลเกี่ยวกับความคืบหน้าในการดำเนินคดี รวมทั้งควรมีการจัดทำแนวปฏิบัติร่วม (Guideline) เพื่อให้พนักงานสอบสวนและกรมราชทัณฑ์บูรณาการข้อมูลร่วมกัน ในส่วนของการอนุมัติย้ายตัวผู้ต้องหา กรมราชทัณฑ์ควรพิจารณาอนุมัติการย้ายตัวผู้ต้องหาให้รวดเร็วยิ่งขึ้น เช่น ให้มีการขอย้ายตัวผู้ต้องหาผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนี้ในหลักเกณฑ์การย้ายผู้ต้องขัง ให้กรมราชทัณฑ์แก้ไขระเบียบกรมราชทัณฑ์ให้สามารถขออนุมัติย้ายผู้ต้องขังได้ในทุกกรณี ไม่ใช่เพียงเฉพาะกรณีของผู้ต้องขังที่คดีเสร็จเด็ดขาดและไม่มีคดีอื่นที่ต้องดำเนินการแล้วเท่านั้น

นอกจากนี้ กรมราชทัณฑ์ควรแก้ไขระเบียบให้ผู้ต้องขังที่ถูกอาชังตัวได้มีโอกาสรับการฝึกอาชีพและรับการศึกษาอบรมนอกเรือนจำ หากข้อหาและโทษในคดีอาชังไม่ใช่ความผิดอันร้ายแรงที่จะส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยและทำให้สังคมไม่ปลอดภัย และสุดท้ายให้กรมราชทัณฑ์ร่วมกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติจัดทำบันทึกความเข้าใจเกี่ยวกับการประสานการอาชังตัวที่มีทั้งกรณีที่มีหมายจับและไม่มีหมายจับ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลในการพิจารณาถึงความจำเป็น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 66

2. กสม. ชี้ กรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐเก็บตัวอย่างดีเอ็นเอของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ จังหวัดเชียงใหม่ โดยไม่ได้รับความยินยอมโดยสมัครใจ เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน

ตามที่ชาวบ้านหมู่บ้านแกน้อยห้อยมบ้านถ้ำ และบ้านหนองเขียว ในตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนมากได้รับผลกระทบจากการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐหลายฝ่ายเข้าปิดล้อมหมู่บ้านและเก็บตัวอย่างสารพันธุกรรมหรือดีเอ็นเอของชาวบ้านโดยอาศัยเหตุแห่งการปราบปรามการแพร่ระบาดของยาเสพติดในพื้นที่แนวชายแดน และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ในคราวประชุมด้านการคุ้มครองและมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2564 ได้มีมติหิยบยกรณิดังกล่าวซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายและสิทธิในกระบวนการยุติธรรมอันเกี่ยวเนื่องกับเสรีภาพในเคหสถาน ขึ้นมาเป็นเรื่องตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้น

จากการแสวงหาข้อเท็จจริงพบว่า ในระหว่างวันที่ 15 – 16 กรกฎาคม 2564 เจ้าหน้าที่ทหารกองร้อยทหารม้าที่ 4 หน่วยเฉพาะกิจกรมทหารม้าที่ 5 ได้ตรวจยึดยาเสพติดจำนวนมากในพื้นที่แนวชายแดนของอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ และตำรวจภูธรภาค 5 ได้สั่งการให้ตำรวจภูธรจังหวัดเชียงใหม่ปิดล้อมและตรวจค้นเป้าหมายยาเสพติดในพื้นที่อำเภอฝางซึ่งเป็นพื้นที่ที่ตรวจยึดยาเสพติดได้ และพื้นที่อำเภอใกล้เคียงรวมถึงอำเภอซึ่งมีพื้นที่ติดแนวชายแดน โดยให้ดำเนินการจัดเก็บตัวอย่างสารพันธุกรรมของกลุ่มคนที่น่าสงสัยว่ากระทำความผิดและมีความเกี่ยวเนื่องกับคดียาเสพติด สถานีตำรวจภูธรนาหวายจึงได้ปิดล้อมและตรวจค้นหมู่บ้านแกน้อยห้อยมบ้านถ้ำ และบ้านหนองเขียว ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่อาศัยอยู่ และได้เก็บเยื่อกระดูกฟ้งแ่ก้มเพื่อตรวจสอบสารพันธุกรรมของชาวบ้านที่อาศัยในหมู่บ้านทั้งสองแห่งจำนวน 51 คน

จากการตรวจสอบข้อเท็จจริงสรุปได้ว่า ในวันที่ 22 กรกฎาคม 2564 เจ้าหน้าที่ทหารได้ปิดทางเข้าออกหมู่บ้านเพียงระยะเวลาชั่วขณะหนึ่ง ขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรนาหวายก็ไม่ได้เข้าไปตรวจค้นภายในบ้านพัก เพียงแต่เรียกให้ชาวบ้านออกมาและชาวบ้านได้ให้ความร่วมมือออกมารวมตัวกันที่ศาลาเอนกประสงค์ของหมู่บ้าน ดังนั้น ในชั้นนี้ จึงยังไม่อาจรับฟังได้ว่ากรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐตรวจค้นหมู่บ้านในตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน

อย่างไรก็ตาม กรณีการเก็บเยื่อกระดูกฟ้งแ่ก้มเพื่อตรวจสอบสารพันธุกรรมของผู้เสียหายกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปฏิบัติการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โดยอาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และมีเอกสารที่แสดงว่า ผู้เสียหายกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ได้ลงลายมือชื่อให้ความยินยอม จากการตรวจสอบปรากฏข้อเท็จจริงว่าผู้เสียหายกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ยังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการตรวจเก็บสารพันธุกรรม ไม่ทราบวัตถุประสงค์ในการตรวจเก็บ รวมถึงไม่ทราบว่าวิธีการดังกล่าวจะเป็นการพิสูจน์ตนเองว่าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการลำเลียงยาเสพติด อีกทั้งการลงลายมือชื่อให้ความยินยอมเกิดจากการไม่ทราบข้อเท็จจริง เนื่องจากผู้เสียหายจำนวนหนึ่งอ่านหนังสือไม่ได้ ทั้งไม่ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรนาหวายได้อธิบายถึงวัตถุประสงค์ในการตรวจเก็บตัวอย่างสารพันธุกรรมให้กับผู้เสียหายทราบ เพียงแต่ขอความร่วมมือในการตรวจเก็บเท่านั้น

การขอความยินยอมจากผู้เสียหายเพื่อเก็บตัวอย่างสารพันธุกรรมในกรณีนี้ จึงยังไม่สอดคล้องกับหลักการให้ความยินยอมโดยอิสระซึ่งกำหนดให้เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลมีทางเลือกในการตัดสินใจว่าจะให้หรือไม่ให้ข้อมูลส่วนใดบ้าง และการไม่ให้ข้อมูลในส่วนนั้นต้องไม่เกิดผลเสียแก่เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล ในชั้นนี้จึงเชื่อว่า ผู้เสียหายกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ที่ถูกตรวจเก็บตัวอย่างสารพันธุกรรมไม่ได้ให้ความยินยอมอย่างสมัครใจโดยอิสระและปราศจากการอยู่ภายใต้อำนาจกดดันจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทำให้ผู้เสียหายที่ถูกตรวจเก็บไม่กล้าที่จะปฏิเสธบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า จึงน่าจะอยู่ในภาวะที่จำต้องให้ความยินยอมในการถูกเก็บตัวอย่างสารพันธุกรรม ดังนั้น จึงเห็นว่า การที่เจ้าหน้าที่ตำรวจตรวจเก็บตัวอย่างสารพันธุกรรมของผู้เสียหายโดยไม่ชี้แจงวัตถุประสงค์ให้เข้าใจและได้รับความยินยอมอย่างสมัครใจโดยอิสระ เป็นการกระทำที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของผู้เสียหายจนเกินสมควรแก่กรณี อันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน นอกจากนี้ ยังปรากฏข้อเท็จจริงว่า มีผู้เสียหายกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ที่ถูกตรวจเก็บตัวอย่างสารพันธุกรรมที่ยังเป็นเด็กอายุยังไม่ครบ 18 ปีบริบูรณ์ จำนวน 3 ราย โดยไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรนาหวายได้มีการดำเนินการใด ๆ ที่คำนึงถึงสิทธิเด็กที่จะต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ รวมถึงมีมาตรการคุ้มครองทางกฎหมายที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นอันดับแรก เช่น การมีนักสังคมสงเคราะห์ หรือสหวิชาชีพเข้าร่วมในกระบวนการจัดเก็บด้วย ดังนั้น การกระทำของเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรนาหวาย จึงเป็นการกระทำที่ไม่สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่ประเทศไทยเป็นภาคีและมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตาม อันเป็นการละเมิดสิทธิเด็กอีกประการหนึ่ง

“กสม. เห็นว่า นอกจากเจ้าหน้าที่ของรัฐจะจัดเก็บตัวอย่างสารพันธุกรรมของชาวบ้านโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายแล้ว ยังมีกระบวนการตรวจและจัดเก็บข้อมูลผลการตรวจสารพันธุกรรมภายใต้นโยบายของสำนักงานตำรวจแห่งชาติอีกด้วย และเมื่อนโยบายดังกล่าวมิใช่บทบัญญัติแห่งกฎหมาย การดำเนินการของเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงย่อมมีความเสี่ยงที่จะจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และไม่สอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วน อันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน” กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติกล่าว

ด้วยเหตุผลข้างต้น กสม. ในคราวประชุมด้านการคุ้มครองและมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2565 จึงมีข้อเสนอแนะมาตรการในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด สรุปได้ดังนี้

1) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เน้นย้ำและทำความเข้าใจให้แก่เจ้าหน้าที่ในการแจ้งข้อมูลที่จำเป็นให้แก่บุคคลที่จะต้องถูกเก็บตัวอย่างสารพันธุกรรม โดยต้องให้ผู้ที่จะถูกจัดเก็บให้ความยินยอมโดยสมัครใจ มิใช่การจำยอม รวมทั้งมีมาตรการพิเศษในการดำเนินการกับกลุ่มชาติพันธุ์และเด็ก อาทิ การจัดให้มีล่ามภาษาท้องถิ่น และการมีนักสังคมสงเคราะห์ หรือสหวิชาชีพเข้าร่วมในกระบวนการจัดเก็บด้วย และให้ทบทวนการดำเนินนโยบายภายใต้แผนปฏิบัติการป้องกันปราบปรามและแก้ไขปัญหายาเสพติดที่เกี่ยวกับการดำเนินโครงการเก็บและตรวจสารพันธุกรรมของบุคคลกลุ่มเสี่ยงและจากวัตถุพยานที่เกี่ยวข้องกับคดีเกี่ยวกับยาเสพติดและคดีอาญาอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเก็บตรวจสารตัวอย่างพันธุกรรมของบุคคลจะต้องเป็นไปเท่าที่จำเป็น และอยู่ภายใต้ความยินยอมที่แท้จริงของผู้ถูกจัดเก็บ

สำหรับกรณีที่เข้าจับกุมตัวอย่างสารพันธุกรรมของชาวบ้านที่หมู่บ้านแกน้อยห้วยมบ้านถ้ำ และหมู่บ้านหนองเขียวเมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2564 ขอให้สั่งการให้ตำรวจภูธรภาค 5 และศูนย์พิสูจน์หลักฐาน 5 ประสานกับนายอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ แจ้งผลการตรวจสอบสารพันธุกรรมของผู้ที่ถูกตรวจเก็บตัวอย่างให้ทราบและเข้าใจผ่านผู้นำชุมชนของทั้งสองหมู่บ้านว่าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกรณีการยึดยาเสพติดจำนวนมากในพื้นที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่เมื่อวันที่ 15 – 16 กรกฎาคม 2564 พร้อมสั่งการให้ศูนย์พิสูจน์หลักฐาน 5 ลบหรือทำลายข้อมูลสารพันธุกรรมของชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านที่ถูกตรวจเก็บสารตัวอย่างพันธุกรรมออกจากฐานข้อมูล

2) สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ติดตามการดำเนินโครงการที่เกี่ยวข้องกับการเก็บและตรวจสอบสารพันธุกรรมของบุคคลของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณประจำปี โดยเน้นย้ำให้การดำเนินโครงการต้องคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน โดยต้องแจ้งข้อมูลที่จำเป็นให้ผู้ที่จะต้องถูกเก็บตัวอย่างสารพันธุกรรมทราบ เช่น กฎหมายที่เกี่ยวข้อง วัตถุประสงค์ ขั้นตอนและวิธีการจับกุม การนำไปใช้ เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องให้ผู้ที่จะถูกจัดเก็บให้ความยินยอมโดยสมัครใจ มิใช่การจำยอม รวมทั้งมีมาตรการพิเศษในการดำเนินการกรณีผู้ถูกจัดเก็บเป็นเด็กด้วย

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

24 มีนาคม 2565